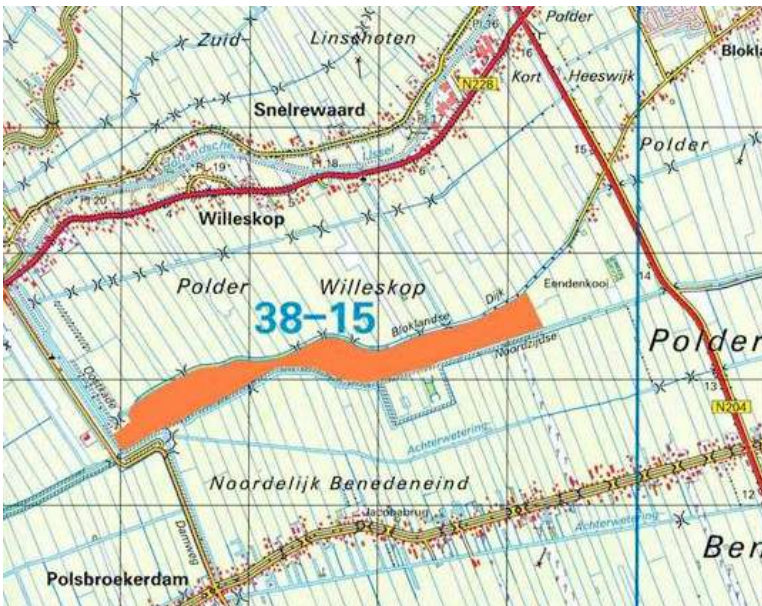

WILLESKOP, EEN VOGELPARADIJS IN DE POLDER

Nico de Bruin

In het zuidwesten van de provincie Utrecht ligt de Lopikerwaard. Dit sterk agrarisch gebied is 11.000 ha groot en wordt omringd door de rivieren de Lek, de Vlist en de Hollandse IJssel. Eind jaren 70 van de vorige eeuw is gestemd en besloten om in de Lopikerwaard een ruilverkaveling uit te voeren. In de plannen stonden zaken als verplaatsing van een aantal boerderijen, verbeteren van waterbeheer, verbreding van wegen en aanleg van natuurgebieden.

Halverwege de jaren 90 vond er een planwijziging plaats: de hoofddoelstelling van het natuurontwikkelingsgebied, in de polder Willeskop, gelegen in de Lopikerwaard, is de ontwikkeling van een groter aaneengesloten complex van ondiep water, verlandingsvegetaties met ruigtekruidengemeenschappen en vochtige tot natte schraalgraslanden. In het kader van deze planwijziging is in 2002 een begin gemaakt met de inrichting van het nieuwe natuurgebied.

Ligging Polder Willeskop in Lopikerwaard

Er is ruim 300.000 m³ grond afgegraven, waarvan een deel is gebruikt in de directe omgeving ten behoeve van kavelverbetering. Het andere deel is afgevoerd naar boomkwekerijen in Boskoop. Het westelijke deel van ongeveer vijfenzeventig ha is ingericht met een globale verdeling van 1/3 deel open water, 1/3 deel plasdras en 1/3 deel rond het oorspronkelijke maaiveld. In het oostelijke deel, met een oppervlakte van een kleine twintig ha, zijn de percelen voor een groot deel

van de voedselrijke bovenlaag ontdaan. Dit gedeelte wordt beheerd met een botanische doelstelling. Na voltooiing van de inrichting is het gebied overgedragen aan Staatsbosbeheer dat zorgdraagt voor het beheer. Hierdoor is in het midden van de Lopikerwaard, ten zuidoosten van Oudewater, een nieuw landschap ontstaan dat voornamelijk bestaat uit water met enkele eilandjes en moeras. Dit landschap heet Willeskop naar de polder (zie kaart), waar het in ligt, ingeklemd tussen twee historische houtkaden.

De oorsprong van Willeskop ligt in de periode van ontginnen van de toenmalige woeste gronden ten behoeve van landbouw en veeteelt. Toestemming voor ontginnen ging via een cope. Dit woord is nog terug te vinden in vele plaatsnamen, zoals Boskoop, Nieuwkoop, Hei- en Boeicop. In de 13^e eeuw is dit gebied aangekocht door de heer Wilhelmes, vandaar de naam Wilhemscope, wat later verbas-terd is tot Willeskop.

Beheer

Het beheer van een natuurontwikkelingsgebied is redelijk eenvoudig. Het bestaat voornamelijk uit niets doen!

In het westelijke deel wordt wel door middel van integrale begrazing met vee van een lokale agrariër beoogd een natuurlijk laagveenmoeras te ontwikkelen. Door de drogere omstandigheden aan de noordkant van het gebied wordt hier intensiever begraasd dan in de nattere delen. In de natte delen wordt met name begraasd als het waterpeil lager is en dan ook nog op de hapsnap manier. Uiteraard is een goed waterpeil hiervoor van essentieel belang, want de ontwikkeling van de natuur is direct afhankelijk van de kwaliteit en het peil van het water.

Het natuurontwikkelingsgebied is geïsoleerd van het overige water in de polder. Hierdoor is het mogelijk om een meer natuurlijker peilbeheer te voeren. In de winter is er neerslagoverschot en is het peil hoger dan in de zomer. De eerste jaren wilde het om diverse redenen niet lukken om dit voor de natuur optimale peil te handhaven. Sinds enkele jaren lukt dit prima en dat is met name van belang voor de vele steltlopers die het gebied aan doen omdat de stukken met ondiep water dan zijn droog gevallen. Zij kunnen op de slikkerige bodem voedsel en rust in overvloed vinden.

Het oostelijke deel wordt dus beheerd met een botanische doelstelling. Dit betekent maaien en hooien in de tweede helft van juni en daarna nogmaals in het najaar. Tussendoor wordt er gemaaid om de pollen pitrus te pesten in de hoop en verwachting dat zij niet uitbreiden, maar zullen afnemen.

Ontwikkeling flora

In het westelijke deel van Willeskop graast in het groeiseizoen vee. De grazige vegetatie wordt kort gehouden, maar in de nattere delen hebben zich flinke ruigtevegetaties ontwikkeld. Die bestaan onder andere uit kattenstaart, gele lis, kleine lisdodde, wolfspoot, waterpeper, watermunt en veel pitrus. Hier en daar komen de eerste bomen, wilg en zwarte els, boven de kruidlaag uit. Gelukkig vinden koeien jonge boompjes lekker en door middel van de begrazing blijft het gebied open en wordt het geen bos. De openheid van het gebied is iets wat beheerder Staatsbosbeheer graag wil behouden.

In 2012 is in het oostelijke deel van natuurontwikkelingsgebied Willeskop op de geplagde delen een planteninventarisatie uitgevoerd. Dit is een herhaling van inventarisaties die in 2003 zijn uitgevoerd. De gegevens zijn per perceel naast elkaar gelegd en leveren de volgende conclusies op. In het algemeen namen de pionier- en/of verstoringssoorten zoals melkganzevoet, gekroesde melkdistel, waterpeper en schijfkamille af en verdwenen soms. Iets dergelijks geldt ook voor pitrus. Deze niet overal gewaardeerde en welkome soort is wat aantal betreft niet veel afgenomen, maar in het veld is duidelijk waar te nemen dat de pollen veel ijler zijn geworden. Ook de houtige opslag in de vorm van zwarte els, populier en wilg namen sterk af en zijn op enkele percelen niet meer te vinden. Kale jonker, scherpe boterbloem, echte koekoeksbloem en moerasrolklaver, echte schraallandsoorten, namen spectaculair toe. Zeer verheugend is de komst van grote ratelaar, moeraskartelblad, blauwe zegge en rietorchis. Bijzonder is de vondst van goudknopje. Dit is een soort die vooral langs de kust voorkomt. In Willeskop, dat niet echt langs de kust ligt, zijn op twee percelen planten aangetroffen. Op één perceel enkele exemplaren, maar op het perceel ernaast is een honderdtal vierkante meters gevonden waar dit plantje massaal groeit en bloeit.

Willeskop - Nico de Bruin

Ontwikkeling fauna

Het is bekend, maar het blijft bijzonder om te zien, dat een nieuw "nat" ingericht gebied zo snel wordt ontdekt en gekoloniseerd door vogels. Vrijwel vanaf het moment na het graven, de kraan was net het gebied uit gereden en het water werd ingelaten, namen de vogels bezit van dit nieuwe terrein. Broeders op kale

grond zoals kleine plevier, kluut en visdief kregen er een nieuw broedgebied bij. Uit inventarisaties van Gerrie Abel blijkt dat deze pioniersoorten in 2003 en 2004 als broedvogel aanwezig waren.

Zo langzamerhand zijn er niet veel stukken met kale grond meer te vinden. Het gebied is vrijwel overal begroeid met allerlei kruiden. Er zijn flinke oppervlaktes te vinden met pitrus, maar ook met kattenstaart, gele lis en riet. Dit heeft uiteraard gevolgen voor de broeders van het eerste uur. Kluut en kleine plevier waren als broedvogel in 2008 verdwenen. Tijdens de inrichting in 2002 was het niet mogelijk om het gebied in zijn geheel in te richten. Een deel met een oppervlakte van een kleine tien hectare bleef in particuliere handen. In 2009 is dit ontbrekende deel verworven en ingericht en hup daar waren de kleine plevieren weer. Helaas is de kluut niet meer als broedvogel waargenomen.

In 2003 pikte een drietal paartjes visdieven het tweede eiland, gerekend vanaf de westzijde, in als broedgebied.

Ook dit eiland raakte begroeid en verloor de pionierstatus. Enkele leden van de Vogelwacht Utrecht kwamen bij Staatsbosbeheer met het voorstel om in de winter een deel van het tweede eiland kaal te maken. Het doel was om de visdief als broedvogel te behouden. Medewerkers van Staatsbosbeheer moesten hier even over nadenken, want met kaal maken ga je toch sturen en laat je de natuur niet haar eigen gang gaan. Het voorstel werd na wikken en wegen akkoord bevonden en de leden konden hun plan uitvoeren. Op een koude en regenachtige dag werd het eiland voor een groot deel van de begroeiing ontdaan en lag het klaar voor de visdieven. Inderdaad waren de slanke vogels in het voorjaar actief met balts en nestbouw. Tot grote verbazing van de harde werkers en grote hilariteit van de medewerkers van Staatsbosbeheer gebeurde dit niet op het tweede, maar op het eerste eiland!

Visdief - Jan van der Greef

Naast de visdief is er nog een andere viseter gaan broeden in Willeskop. Elf paar futen hebben in 2011 hun drijvend nest gebouwd en er hun jongen grootgebracht. In 2004 en 2005 heeft het kleine broertje van de fuut, de dodaars, ook gebruikgemaakt van het gebied om er te broeden. Andere minder algemene soorten die er in sommige jaren een territorium hadden zijn: geoorde fuut, smient, kwartel, waterral, watersnip en gele kwikstaart.

Zoals gezegd is in de loop der jaren een groot deel van het gebied begroeid met allerlei grassen en kruiden. Zeker de natte delen, waar het vee niet kan komen zonder er natte voeten te krijgen, zijn rijk begroeid geraakt met diverse ruigtekruiden als riet, kleine lisdodde, pitrus en kattenstaart. Deze delen zijn zeer geschikt geworden voor kleine zangvogels. In 2004 arriveerde de eerste rietgors en in 2011 zijn er 26 territoria geteld. In 2011 hadden in de ruigte kleine karekiet (18), blauwborst (6) en rietzanger (22) het prima naar hun zin en zongen er lustig op los. De grauwe gans is de talrijkste broedvogel in het nieuwe gebied. In 2012 zijn er 108 nesten gevonden.

Behalve als foerageer- of broedgebied heeft Willeskop voor een aantal vogelsoorten ook een functie als slaapplek. In verschillende tijden van het jaar vinden grutto's, wulpen, kleine zwanen, kokmeeuwen, bruine en blauwe kiekendief er een heerlijke slaapplek. In de vroege ochtend zie je ze uitgeslagen het gebied rondvliegen op zoek naar voedsel. Sommige, met name de graseters, vertrekken om voedsel te gaan zoeken in de omgeving.

Willeskop wordt vanwege de grote aantallen vogels "Vogelmagneet" genoemd. De aantallen in najaar en winter van smient, wintertaling, krakeend en kuifeend geven daar zeker aanleiding toe. Vooral smienten, die graag rusten en/of slapen op de grotere plassen, zijn in de winter in groten getale aanwezig.

Een vogelmagneet trekt vogels, waaronder min of meer zeldzame soorten, aan. Hoewel dit artikel geen opsomming van soorten is, wil ik toch een paar niet-alledaagse soorten vermelden. Zwarte ooievaar, witvleugelstern, roodpootvalk, griel, steltkluut, vorkstaartplevier, ralreiger, Amerikaanse goudplevier en Amerikaanse wintertaling zijn hier de afgelopen jaren door verschillende vogelaars waargenomen.

Onderstaande beschrijving van Albert Noorlander over de vogels in Willeskop heb ik letterlijk overgenomen uit het Utrechts Vogel Nieuws, UVN:

"30-11-2012 - ben ik wezen fotograferen bij Willeskop. Bij het bruggetje zaten al enkele Grote Zilverreigers langs de slootkant waaronder twee exemplaren welke gekleurringd waren in Polen. In totaal zag ik bij Willeskop 23 Grote Zilverreigers, waarvan maximaal zeven bij elkaar. Het kunnen er meer geweest zijn want ze vlogen heen en weer en zaten bijna overal. Verder een vrouw Blauwe Kiekendief, enkele Bergeenden, Tafeleenden, Kuifeenden, Slobeenden, Krakeenden en héél veel Smienten. Een groep van vijftig Kievitten vloog richting west evenals een groep van 80 Aalscholvers. Verder in de bomen langs het pad veel Roodborsten, Pimpelmezen, Staartmezen, Koolmezen (waaronder twee mogelijke Russische Koolmezen), Vinken en een Keep."

Behalve door vogels is het gebied ook ontdekt door andere diersoorten, zoals verschillende soorten kikkers en de kleine watersalamander. Vlinders zijn er ook te

vinden. Tot nu toe alleen de algemene soorten als dagpauwoog, atalanta, kleine vos, klein en groot koolwitje en klein geaderd witje. Gewone oeverlibel is niet moeilijk te vinden en lantaarntje kijk je ook niet makkelijk over het hoofd en dat voor zo'n klein beestje. Watersnuffel, bruine glazenmaker, paardenbijter en plat-buik worden, al of niet jagend op de vele kleine insecten, in lagere aantallen gezien. Haas is een algemene verschijning en met iets meer geluk zie je bunzing, hermelijn, wezel en egel.

Grote zilverreiger - Nico de Bruin

zoekerscentrum de Utrechtse Waarden. Dat ligt aan Benedeneind NZ 408 in Benschop. Er is een klein deel van een kade afgesloten voor publiek, omdat daar meestal veel vogels hun rust proberen te vinden.

Geraadpleegde bronnen

Willeskop - Uitwerking natuurontwikkeling in de Lopikerwaard.
Broedvogelverslagen 2003 – 2008 – 2011.

Toegankelijkheid

Een groot deel van de kaden, die het natuurontwikkelingsgebied insluiten, is toegankelijk voor wandelaars. Er is vanaf de parkeerplaats aan de damweg tussen Oudewater en Polsbroekerdam een rondwandeling te maken van ongeveer 7,5 kilometer. In de beslotenheid van de eeuwenoude kaden is de openheid van de Lopikerwaard heel goed te beleven. Al wandelend kom je onderweg een pier tegen met een mooi uitzicht over het water, en iets verder staat een uitkijktoren. Deze toren, van de gemeente Lopik, steekt net boven de bomen uit en heeft een nog mooier en breder uitzicht.

Een andere plaats om het gebied te verkennen, is bij de parkeerplaats naast het be-